

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 26. СЕПТЕМБРА 1893.

ПЕСНИШТВО

СЛУЧАЈНИ САСТАНАК

 олило ме срце да нама приступим,
 Сетив се на прошлост у болу потајном,
 Да бар за тренутак муке му искушим
 На састанку с вама, састанку случајном.
 Дан растанка грозни нас давно не дели:
 На неравном путу живота и страсти
 Ми смо скоро брачни венац скупа сплели,
 Пијући под њиме из пехара сласти.
 Али у том часу љубавних радости
 Гром судбине пуче, пун многе страхоте,
 Раскиде нам цветне везе без милости
 А из сретних руку слатки пехар оте...
 Сад, кад сахне пламен на мојим уснама
 А у срцу пухор сагорених нада,
 У неверном свету ја сам опет с вама:
 Случајна награда за низ дугих јада —

Суботица 1893.

О, да знадем само да л' вас прошлост мучи!
 Кад ваш дубок поглед нит ми радост нуди,
 Нит збуњено срце потајно ме учи
 Какав да вам поздрав извијем из груди.
 Не знам да л' да кажем: злобе више нема,
 Вратимо се, нево, са дугога пута
 Тамо, где нам усуд скромну радост спрема
 На мајини тихој самотнога кута!
 Ал ваш покрет тихи, ваша душа мила
 Као да ми шапће: заборави тугу.
 Заједничко гробље давно је прелила
 На растанку суза — тражи прошлост другу,
 Ја љубави немам, све је, све је тамо —
 О, ја једно знадем: да бих пред вас клеко
 И плакао горко, кад се сетим само
 Да смо тако близу па ипак далеко...

Ленскиј

И Д И

 ди сада куд си пошла,
 Где ти благом венац свише —
 Где се једном реч погази
 Ту повратка нема више.

Бесмислено баџила си,
 Покидала венац с чела;
 Па да, јер га само љубав
 Од љубавних ружа сплела!

Лакомо си машила се
 Оног венца светле боје,
 Но не желим да он буде
 Самрт-венац среће твоје.

Карловици

Бошко Петровић

УМРЛОМУ ЧЕДУ

Малено си, злато моје,
Многе муке претрпело,
Ти си од њих, као цветак
Од студени, брзо свело!

Тебе Господ к себи узе,
Да уживаш рајску срећу...
На гробак ти мирисаве
Родитељи венце мећу.

Отац, мајка тебе жале,
Али ти си тамо горе,
Анђелчићи, чедо, иду
У небеске, рајске дворе.

За тобом је веља туга
Родитеље снашла твоје...
Творицу, да им бол ублажи,
Ти се моли за њих двоје!

Ружица Н. Поповића

ИСПУЊЕНА СЛУТЊА

руци ми твоја рука,
На уснама уста твоја,
Груди дрхте, уста нема
Са чудесног овог споја.

И када смо даље ишли
Загрљени тако сами,
Држала си руку моју,
Страстан пољуб нудила ми.

Са шапатам зборила си —
То нам беше прва тајна,
Ја сам ћуто и слушо те —
Реч то беше обећајна.

Мрак ми обви у мах чело,
Ти ми рече нежно: шта је —
Ја у срећу не веровах,
Да за мене дуго траје.

Стрепио сам у радости
Од велике среће оте —
Слутња ми се испунила:
Ево ми те други оте!

Карловици

Бошко Петровић

ЈЕДНА ЗАДЕВИЦА

ИЗ МОЈЕ НЕШТАМПАНЕ СПОМЕНИЦЕ

Наша аустриска војска, под именом »српско-банатска« а под заповедништвом фелдмаршалајтнанта грофа Коронинија, ушла је године 1854 у Румунију и Молдавију или Карабогданију.

Ја стојах у ђенералштабној служби у главном квартиру и добијем после нашег Божића те године налог, да тражим за грађење железнице преки и најпречи пут од Брашова у Ердељу преко Галца к Црном мору у самој природи.

У ту сврху одвезем се из Букурешћа поштом у Фокшан. Одавде ћу на коњу да тражим узбрдице долину, која води преко била и венца ердељских Карпата право у Брашово. Истина, беше то најнезгодније доба за тражење згодне стазе за железничку пругу преко високих планина, кад су ове два до три метра

дебелим снегом покривене. Заповеђено је, на се мора извршити.

У Фокшану нађем један батаљон варадинске граничарске регименте и у њему своје другове из рата 1848: мајора Јелесију Вукомановића и капетана Марка Тербуховића, сина сестре сердара Омер-паше, који онда беше у Букурешћу.

Из Фокшана на коњу, узводно реке Путне, приспем преко Одобешћа у очи наше нове године 1855 у манастир Мјери. Како је првог јануара свети Василије, то је у манастиру била слава, те се тако згрнуо свет са свију страна, са брда и са долина, у цркву и на славу, те ја добих прилике, да испитам: којим најудеснијим путем ваља ми јашити, мени задатим правцем преко карпатских сувота, у Брашово.

Најзнатнији људи: чиновници, учитељи, свештеници, најбоље газде, беху ту на скупу. Једногласно рекоше ми, да је сад, у ово доба, било планинско тако снегом завејано, да ни пастири пешице нигде не могу прећи, а камо ли да би се могло на коњу путовати. Ја имађах пред собом две реке, које долажаху са Карпата овамо на исток, а то беху Њеруж и Завала. Лети воде стазе поред обе реке на више преко Лакоц-брда, из којег те обе реке извиру.

Са Лакоца спушта се на западној планинској страни стаза у село Ковасну и ступа се у низу и равницу реке Олта, поред које се, низводно дужом од шездесет и осам километара, приспева у Брашово.

Известиоци осташе при своме: да се уза те две реке зими апсолутно не могу прећи Карпати. У долини реке Путне, рекоше, води пут преко карпатског била. По мене је и за моју сврху то велико околишење на север и обилажење. Ја бејах рад да изнађем пречи пут за железницу, који ће већој и плодној Румунији, коју су онда звали Каравлашком, уједно од користи бити.

Незадовољан, добивеним подацима, пођем на запад, да се и сам осведочим. Приспем, праћен од једног нашег сержанина Румуна од карансебешке граничарске регименте, на коначу село Њеруж. Овде утиче река Њеруж у Завалу, а ова опет пада, само седам километара тамо даље на северу, у реку Путну; ова утиче у Серет, а ова код Галца у Дунав. Овде у Њеружу рекоше ми људи оно исто, што у манастиру.

Пре но што ћу даље описати свој пут, морам ово навести: Имађах уза се као спроводно писмо »отворен ордр«. потписан од царског и краљевског фелдмаршалајтнанта грофа Коронињија, нашег врховног заповедника, а на писму беше ударен званични печат двоглавог орла. Писмо беше писано на немачком језику; потпис латинским словима, која сви Румуни познају. Земаљски чиновници обе кнежевине читали су и сви знали за име Коронињијево. Сваки ми беше у свачему услужан. Добијао сам коње, вође кроз кршевите горе и сваку рукопомоћ. Сви беху без разлике предусретљиви, услужни људи, јер су видели у мени царског официра са спроводним писмом мог врховног заповедништва, а дознали су, у којој сврси путујем.

Камо да се окренем? Натраг, без сваког успеха? Не бих пошао за живу главу! Помислим: свака железничка пруга из Брашова к мору треба да додирне плодну Румунију и њен главни град, ма посредно, Букурешће. За то се решим, да на јужним окомцима, на присојама карпатским, средом планинске висине, потражим пут у долину реке Буха, која извири у Ердељу, источно не далеко од Брашова, те тече правцем на југоисток и ступа кроз планински кланац код вароши Бузеа у пучину румунске равнице. То је, рекох, од природе дат жљеб за железничку пругу.

Тим својим путем, на северозапад, ја ћу имати да пресецам долине река: Римна, Мотнеу, Римника, Киленеу па да дођем до у долину реке Бузеа. Све ове реке извиру по карпатским присојама и теку, дубоко ужљебљене, готово паралелно међу собом, са севера на југ у румунску равницу.

Што намислих, то учиних.

Већ пре овог пута — септембра године 1854, кад оно путовах с војском из Брашова преко Предјала, испод урвине планине Бучеста и поред манастира Синаја, низводно реке Прахове — ја у себи рекох: ово није згодна долина за железницу, јер је одвећ стрма, стене са Бучеста се круне мразом и врелим сунчаним зрацима, те бујне кише и снег, који се с пролећа нагло топи, носе урвином у Прахову и реком на ниже кроз планинске кланце силно крупно камење. Не само да би ту грађена железница непрекидних трошкова имала, него би и влакови и путници животом били у опасности.

Нашег 3 јануара приспех на ноћиште у манастир »Појана Мериљу«. Велик, богат, гостољубив манастир, дубоко и високо у планини. У њему се нахођаше неки богат бојер: убио човека у напраситости, прогласе га за луда и ту ће сад у манастиру неколико година да каје и испашта грех свој, док се не опамети. Овака је тамница по свој прилици боља него она под земљом у сланим рудама.

Братија, по правилима својим, никад не једу меса, но само рибе и биља. При том изгледају сви пуни, румени, једри и здрави као челик.

Сутра дан ноћим у пољопривредничкој кући истог манастира.

На дан у очи Богојављења у по дне приспем у манастир калуђерица Свенту-Ђорђе.

Пут је био у то доба године грозан. Узане

стазе вијугају узбрдице и низбрдице; оне многе препречене реке морају да се прегазе, али од краја реке са обе стране ухватио се у ширини од десет корачаја дебео лед, преко којег коњ мора да корача, па сад тек скаче кљусе са њега у воду, гази брзу, јаку, ледену воду до трбуха и више, а на оној другој страни скаче опет из воде на лед, хватајући се предњим ногама, као клештама, за њ.

Подсећао ме је овај пут на онај пут у Босни, године 1853, на дан 5 јула, кад сам прелазео између Травника и Бањалуке Угриће; само што онда беше лепо лето, а сада цича зима.

У манастиру Св. Ђорђа задржао сам се само три часа. Ту сам ручао и био на вечерњу. Две младе калуђерице држаше »страну«; дете једно носаше књигу од једне певнице другој. Оне, што појашу, не знађаху читати, већ појашу пјеније на изуст. Књига се носила само угледа ради.

У сред шумског пропланка стајаше на врху виса лепа бела црквица, а око ње у шестару све мали кућерци, као нанизане бројанице. Из богатијих кућа девојке, кад ступе у калуђерице, свака себи назива такву засебну кућицу. Сироте девојке, које то не могу, послужују оне. Ти кућерци беху њине ћелије. Све сестре беху младе, лепе, пуне као млеком наливене. Игуманица имађаше отмено, достојанствено понашање.

Ја дам новац на једну свећу за прексутрашњи дан Светог Јована, а у спомен наше сјајне победе пре шест година, лицем на тај дан, на Вршцу.

Не могах ту поћити. Журнио сам се. Одем преко била даље на север у гору. Већ се било смркавало, а ја по мраку имам још да пређем — на дугу, узану и гинку балвану — велику, силовиту, јаку, брзу, халовиту реку. То беше река Б'ска, што је долазила са североистока и упадала мало ниже у Бузео.

Нисам право имао, што сам пошао у поћ у те кршне горе. Но нисам могао друкчије. Игуманица беше, као што рекох, красна, отмена, пристојна госпођа, лепа светског понашања, али изгледаше ми устрављена, чисто упрепаштена, кад виде у светињи официра, па се ужурба, као кад јастреб улети у голубињак. А голубице? . . . Ах, као лептири пролетаху поред мог прозора, док сам ужинао, да у оној пустињи, после дугог времена, опет једном виде путника-странца — млада официра.

Долазак мушкога госта онде је редак и спада у догађај, те се за то »сестре« беху ужурбале и узмувале пред мојим прозором.

У три часа после по дне пођем, пређем планинско било »Појана Столпу« и спустим се у долину реке Б'ске. У десет часова ноћу стигнем у село Б'ска-Русиљи, на десној обали исте реке. Ту преноћим.

Лицем на Богојављење, још за мрака, пораним пешке из Б'ска-Русиљи низводно и за по часа приспем у село Његојашу, с оне стране ушћа реке Б'ске у Бузео, горе на лазу.

Пешке, рекох, морадох довде, што ми се кнез сеоски и ондашњи стари заклињаху, да су тако сироти, да немају ни једног коња у селу. »Него« рече кнез »моји ће те људи отпратити до Његојашу, то је велика, главна станица; коња доста. Ту ћеш их добити колико год хоћеш.«

Ја им поверовах. Бејаш стран у вилајету: народ не познаваше мене, а ја не познавах народ по његовој нарави, његовим обичајима. Први пут сад дођох у непосредни, лични додир са простим светом. Куну ми се људи, да немају ама баш ни једног коња. Ко им не би веровао? А овамо беше то пресна лаж.

Да читалац ово боље разуме, хоћу о нарави и навици румунског народа коју да прозборим.

Као што рекох: ја не познавах још народ. Тек у лето 1855 и 1856 године при мерењу бејаш у непрекидну додиру са простим светом и том га приликом до живаца упознах.

Румун сматра сваког странца као свог противника, који њему ради о злу. Предусретаће га са неповерењем, чак са подозрењем. Запиташ ли га, као путник, ма о чему било, знај да ће ти казати неистину. Слагаће брзо и без муцања, као да истреса из рукава; као да се одавна спремио, шта ће ти рећи.

Возио сам се једнога дана из Букурешћа у моју станицу мерења. У моја лака кола сељак упрегао своје коње. Мишљах, да ћу с овима доћи до куће. Јесте, али сву ноћ падала киша, путеви проваљени; посусташе коњи. Свратим у једно село, да мењам коње. У сред села црква, око ње велика ледина или утрина, пуна разуларених, јаких, добро урањених коња. Станем пред сеоску кућу. Беше ту силан свет и кнез — мора да су плаћали порез.

Заиштем коње. Кнез изађе пред мене са шеширом у руци: »Јако ми је, али ова општина нема баш ни једног коња свог.«

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB

»Да чији су ови многи коњи на наши?«

»А лу чокој, домњуле!«

И окрете се људма, а они десну руку к срцу, сви у глас потврдише кнежеве речи.

Ја своме момку:

»Никола, ухвати два нај јача коња па их упрегни!«

Никола ухвати и поведе их.

Али ево једног сељака.

»Немој тог белца« — рече — »тај није вичан да вуче од бразде. Ево, овај ће мрков добро пћи!«

Ја на то:

»А да пису то твоји коњи?«

»Јесу, домњуле!«

»Па што мало час сви у глас рекосте: да су чокојеви?«

»Е, па знаш, господине, то је у нас обичај. Зар смо луди, да страну човеку истину кажемо те да нас оштети. Ми сваког странца стављамо на пробу: да ли ће се умети наћи и сам себи помоћи. Код тебе, домњуле, знамо на чему смо. Ми смо већ чули о теби, али те лично не познавасмо. Ти знаш, шта хоћеш. Нај грижи домњуле, ти ћеш од нас бити свакад честито послужен.«

Морам приметити, да смо ми мерници свакад, и то издашно, плаћали подвоз.

Такав је прост свет, а да видиш, хоће и бојер често крупну неистину да ти каже.

Ја сам од тог трепутка с њима добро излазио на крај. Ако сам у нов крај дошао, што запитао и опазио да ме варају, одмах сам оштро и озбиљно рекао: »Минће!« На такав увод тек су ми говорили истину. Особито ми беху искрени и услужни, кад ме ближе упознаше: да сам им пријатељ и да ником не желим зла.

У данашњем случају бејаш новајлија и поверовах људима, да немају коња.

Та њихова лаж и моје веровање беху заметак и повод љутој задевици, коју ћу сад да опишем.

Приспем на реку Бузео. Одмах с оне стране уз десну обалу, десно од путање, беше учитељев стан. Ту оставим и ја свог сержанина и све моје ствари, па заповедим, да сви људи, који донеше пртљаг, ту чекају на мене.

Одем горе на лазу у стан официра, заповедника ове пограничне страже. Беше у својој писарници. Поздравим се с њиме, кажем му своје име и смер, дам му »отворен ордр« свог

врховног заповедника и заиштем два коња, једног за јахање а једног за пртљаг.

Он се мени прикаже као кнежевско-румунски поручик Н. Н. и као заповедник ове пограничне страже.

»Господине капетане« — рече — »ваша легитимација није потпуна и нема за мене вредности, јер није премапотписана од мога, румунског, министра унутарњих дела. Мени је жао, али ја вас даље не пуштам! Границу, овде у долини реке Бузео, где ја заповедам, не можете прећи.«

Тај румунски званичник канда је дојако цело време боравио санак, те не зна, шта се у свету шта ли у његовој отаџбини збило. Он канда не знађаше, да је пре пет месеци улегла царска аустриска војска у Румунију и Молдавију, да сачува његову отаџбину од ратних, крвавих невоља; он канда никад није видео униформу царског официра, па ме не познаје, или не ће да позна. Проневештаваше се, као да не зна, ко је тај латинцом потписани гроф Коронини. Његова инструкција, рече, гласи, да ко нема на спроводну писму премапотпис румунског министра, не може, не сме прећи овде границу у Ердељ.

Ја му рекох, да сам пресуди, да је уласком наше војске у Румунију опсадно стање, где све власти потпадају под управу нашег врховног заповедника; тим још већма румунска војска и њени поједини органи

»Силом тог стања, ја, као царски официр и капетан, заповедам у овај час овде, а ваша је дужност, да се мојим заповестима повинујете. За то заповедам, да ми се с места доведу потребни коњи, да могу свој пут даље наставити. Вама је слободно својој власти да јавите овај случај. Ја примам сву одговорност на се. А ви сте оправдани.«

Али се он усиђио па не попушта.

»Ја вас не пуштам даље. Имам власт, да вас не пусти; прво: не дам вам коње, а друго: заповедићу својој великој стражи, која стоји на пола пута у Ердељ, да вас не пропусте.«

»Е, а ја вама рекох, да нема силе, која ће ми сметати у вршењу моје дужности!«

Спустим се доле на реку, где беху моји људи. Од оних, који ме из села доведе допра-тише, носећи мој пртљаг, изаберам угледна момка, па га затворим у собицу као свог таоца. Оним другима рекох:

»Ви сад идите кући, па ако ми за један сахат не доведете три коња за моју потребу, овоме овде даћу оценити педесет батина. Ево, овде је мој часовник — пазите дакле!«

Одјуреше Б'скорусиљани као без душе. Талац беше случајно син тамошњег кнеза.

Још не беше прошло ни три четвртине часа, али они већ трче с брда к реци и воде ми коње. Сам кнез лицем с њима!

Мој противник, онај поручик, стајаше дојакно на врху брда пред својом стражом, не знајући, шта намеравам. Али кад смотри, да ми људи воде коње, а он — да се помами; поче се дерати, као да је побеснео, и пошље к мени патролу од три момка, довикујући им, да ми отму коње.

Ови беху међу тим стигли. Заповедим, да се коњи седлају и да се метне пртљак на самар. Пред кућом лежаше оборен дебео грм. Док се мој сержанин бавио седлањем, ја узмем за грмом, као за прсобраном, позицију.

Оба своја пиштоља положим на грм, а тиролски штуц заплем и узмем до руку, па видећи, да се она три војника низ брдо право к мени спуштају, што год јаче могу довикнем им:

»Стој! Ни корака даље! Ко се усуди, да мени ближе дође, на тога гађам и палим!«

Она будала са висине опет им довикује и зија:
»Напред! Узмите му коње!«

Али потчињени беху паметнији од старешине. Они се вратише у стражару.

Коњи оседлани, пртљак натоварен. Ја се пошлем на коња, шишану у десној руци, штуц усиправљен к небу, па у оној раздрази заборавивши да спустим ороз, а сад десном ногом тражећи стремен, заплем ногом за макаљ те ми се пушка омаче, а зрно ми уз десни образ одлети у вис. Срећом беше одушка доста далеко од моје главе.

И тим беше ова епизода свршена. Ја пођем даље у Ердељ. Мој сержанин напред, пртљак за њим, а ја за њима. Кад се приближим оној великој стражи, о којој поручик беше говорио, ја пошљем сержанина напред, да каже заповеднику: нека ми не стаје на пут, јер ја вршим своју дужност; иначе ћу јуришем себи пут прокрчити.

Кад дођох до страже, а она, упарађена, презентира ми пушку у почаст.

При заходу сунца пређем нашу границу у Ердељ, а после једног часа приспем у стакларницу Красну, ту у пропланку у сред густе шуме.

Сутра дан, на Св. Јована, у вече бејаш у Брашову.

Јован Стефановић Вилоски

(Свршиће се)

МРКИ ВУК

ИСТОРИЈСКИ РОМАН АДАМА БРЕХОВЈЕЦКОГА

ПРЕВЕО С ПОЉСКОГ РАЈКО

(Наставак)

а долазак Мартин чекаше у Одсечи седи Венијамин од Чарнкова, окружен друштвом највиђенијих Наленча. Кад јавише, да је приспела пратња, изиде Венијамин на суерет и на прагу поздрави ћерку Винчеву.

— Здраво, ћерко! — рече уздрхталим гласом и пружи јој руку.

А она се баци пред ноге старцу. Таким јој гласом још нико не проговори у животу и нико је тако не поздрави. У том јој часу беше тако око срца, као да се је, после дуга растанка и дуга боравка међу туђим светом, вратила својима, незнаном, а срцем наслућиваном, домаћем огњишту.

Венијамин ју подиже с колена и привину на груди.

— Опрости — прозбори — што те тако дуго заборависмо... Бог је сведок, да писмо томе ми

криви... Али сад, ћерко, дом је наш — твој дом, мишице наше — твоја заштита, а мачеви ће наши осветити твоју кривду...

Марта, слушајући те речи, гледаше ганута у озбиљно лице старчево, који ју привлачаше к себи незнатим јој до тада осећањем захвалности и поштовања. Гледаше на све њих зачуђеним, али зажареним оком, а угледавши поред себе Јанка витеза, осмехну се на њега свом душом, за тим се опет поклониле смерно Венијамину и шапну:

— Нисам знала, да има такве среће на свету!...

И као да јој срце не могаше одолети тој прекомерној милини, бризнуше јој бујне сузе из очију...

Венијамин ју привину, као дете, у наручја, али Марта наједаред подиже главу и, извивши се из тог загрљаја, исправи се читавим телом.

— Не ћу — рече поузданим гласом — да будем узрок вашој невољи... Војвода ће ме гонити и гледаће да вам се освети... Чувајте се његова гнева и моћи!...

— Ми смо спремни — одговори Венијамин — чекамо га без страха... с помоћу божјом савладаћемо га!

Јанко Заремба приђе к њој.

— Марто — прозбори — чула си, што рече тај, кога сви ту љубимо као оца. Његов је дом твој дом... али сада ти не можеш ту остати... за час ће можда требати бити крвав бој... а та би борба била тим тежа, кад би те овде војвода застао... Одлази дакле, за времена, у сигурнији заклон...

Марта га погледа оком пуним пренеражења...

— Одлазити... — понови с колебањем.

Поглед јој се распламтио, упрт у лице витежево.

— С тобом ћу свуда! — шапну.

Јанко показа на Венијамина.

— Он ми је спасао живот — рече — и више, него живот, јер ми је помогао да тебе избавим... Сад је моја дужност да станем уз њега и да га заклањам својим грудима... Кад победимо, долетећу к теби...

Марта слушаше, не разумевајући добро речи Јанкових, али у души јој се полакхо буђаше осећање њихова значења.

— Дужност... — понављаше — дужност... Тако је, ти мораш ту остати, да га браниш, — а моје би бављење овде било опасно за све вас, еле мени ваља одлазити...

Подиже главу и погледа смело.

— Идем! — рече — идем, куда кажете, а Бог нека буде с вама!...

Клече пред Венијамином, а он диже уздрхтале руке више главе девојци на коленима и мољаше се тихо, благосиљајући...

На дворишту се диже бука... Страже даваху знакове, зачуше се гласна довикивања. Ударише у бубње — знак узбуни — разлегну се звекет оружја...

Марта скочи с колена. Лице јој беше врло бледо, а у очима израз такве туге, као након нагла пробуђења из раскоши саних сањарија.

— Борковиц! — викаху на дворишту — Борковиц!...

Венијамин начини крст над Мартином главом, а витез Јанко одведе ју у побочну собу, где се беше већ скупила читава чета, која ће ју пратити. На челу пратњи беше Дитрих, а уз њега стајаше Кохан, који недавно дође амо с Јарошем Наленчем.

Спазив Марту, Кохан у мало не крикну.

— Дивота од девојке! — помисли. — Таке ни краљ Казимир још не виде... Кад би му је могао показати, можда би га прошла брига за Јадвигу... а ја бих на ново задобио милост!...

Непрестано ју посматраше жудним погледом.

— Дивота од девојке! — понављаше у себи.

И наједаред, као да је нешто смислио, приђе витезу Јанку.

— Ја мислим, — рече — да у читавој Великопољској не ће бити сугурна склоништа за ту девојку... Док Борковиц буде жив, наћи ће ју свуда... лепота ће ју издати... Ја бих је дао краљу у заштиту...

Заремба се заколеба.

— Далек је пут — рече — ми смо у Познању спремилли склониште... Ако данас Борковица задавимо...

— А ако не? — прекиде Кохан — шта онда? Хоћете ли да ју спасете, поверите ју мени. Кунем се душом, да ћу је сигурно одвести онамо.

Јарош Наленч приђе Заремби.

— Право вели Кохан — рече. — Нека се сада скрије у Познању, а ако данас победи Борковиц, нека, без оклевања, похита с Мартом под краљево окриље... Биће то још један, и то живи, доказ Маћкових неваљалштина...

Не беше времена за дуго предомишљање. Из далека допиреху све гласнији одјаци борбе, крика и јека. Јанко погледа Марту пламенитим погледом.

— С Богом! — рече — одлазите, куда вас срећа води... Ја ћу вас стићи... ако...

Не доврши. Као да се бојаше, да се не разнежи, окрену се и брзо истрча из собе с Јарошем Наленчем онамо, откуда допираше звука оружја и бојна врева. На главној се капији већ приметно љути бој... читава ордија Маћкова стајаше под замком...

Не надаше се пан Маћко тако јаку отпору. Одсечка посада, појачана краљевском помоћу, која дође с Јарошем Наленчем, бораше се с неодољивим јунаштвом. На место погинулих истицаху се одмах други, као непомичан зид; први се опкони не могаху освојити.

— Напред, вуци! напред! — викаше Борковиц запенушен од гнева.

— Ху! ха! — разлегаху се усклици разбојнички.

Удараху све већом силом, али све узалуд.

— А шта!... — шапну Сенђивој Маћку — ојачали су... не ћемо изићи с њима на крај!

— Макар пакао звао у помоћ! — врисну Борковиц — угушићу то гнездо... Кад мач не помаже, у ватри ћу да их спржим!

— Вуци! — крикну — ватром палити!

На часак престаде бој. Борковичеве се чете по-вукоше у шуму — могло се мислити, да одустају од опсаде.

У великој соби, где недавно Наленчи поздравише Марту, стајаше седи Венијамин, чекајући свршетак борби. Беше без оклопа, јер га, старошћу, погурена плећа не могаху више да носе, само држаше мач у десници, а на лицу му беше израз непоколебане храбрости.

— Ако овамо продру — шапуташе — поздрављу их... не дам бадава главе!

У тај мах утрча Јанко Заремба јављајући, да је Маћкова војска узмакла у шуму.

— Ја светујем — говораше — да их гонимо... не ће бити јаки, кад су узмакли...

— Памет у главу! — рече Венијамин. — Нису они утекли, него се договарају, шта да раде, јер су наишли на ненадан отпор.

Као у повлад тим речима, разлегну се наједаред ужасан лом, нова вика и покличи и наједаред сину жарка светлост са свију страна око замка.

Војска Маћкова, јурнувши у шуму, вукла је под замак сухо грање и лишће, секла дрва и бацала их на гомилу, а после ужеже буктиње и потпали њима велику ватру око замка.

Ишло је то испрва с муком, јер грање, снегом покривено и смрзнуто, не хтеде да прихваћа ватре, која је сикала и гасила се у облацима црнога дима. Али беше много руку, које су радиле тај посао и за један сат море пламена окружи замак.

А око тих ватара виђаху се дивље, тим позориштем распонамљене прилике Маћкових другова, које израђаху из шумскога мрака или се кретаху, као ђаволи, по диму и пламену, који непрестано подстицаху.

Пан Маћко стао на висок пањ посечена дрвета, да може боље све видети, па се смејаше, говорећи Сенђивоју и Скори:

— Истрчаће они сами к нама, кад их припече... а онда ћемо навалити на њих и бацити их у ту паклену ватру...

Сенђивој је беснео од зала. Нерад га је дражио; он је желео крваве борбе, у којој би могла његова пакост необузвано провалити. Песнице је грчевито стискивао.

— Ја бих хтео да га удавим! — шапуташе, мислећи на Венијамина.

Толике је године чекао на тај час освете; могао је чекати, јер није имао доста снаге, да се мери с Венијамином. Најзад је дочекао ту прилику — а жеље своје није могао да засити... Венијамин се бранио јуначки, јемачно је био спреман за нападај и могао би читав проћи.

На ту мисао узавре крв у Сенђивоју.

— Не ћу се уздржати! — шапну Маћку кроз стиснуте зубе, — та је ватра далеко, не ће им учинити ништа... дај ми људи, па ћу навалити!...

— Чекај! — викну Борковиц, хватајући га за руку, — доћи ће они сами к нама... Зар не видиш?...

— Иду амо! — крикну Скора.

Доиста, у тај мах, спрема светлости разбуктаних ватара, могаше се опазити велика журба и кретање на бедемима, који окружаваху замак. Врстаху се онде оружане чете и стајаху спремне, као да смеђају да учине јуриш на Маћкову војску.

— Дим их гризе за очи! — ругаше се пан Маћко — својом крвљу хоће да угасе ватру... нека дођу!

И заиста, погибао за Одсек беше, сваким часом, све грознија. Дигао се силан ветар и терао искре управо на стене од замка, На једном месту пламен обузео дрвено платно замачкога дворшта; са бедема мораше да узмакну јуначки браниоци због јаре и дима. А руља Вукова све већим жаром слагаше гомиле грања, ваљаше читаво дрвеће и распориваше ватру.

Видећи то Јанко Заремба и млади син Венијамино, Јарош, наумише да испадну из замка на челу јакога одељења, наглом навалом да сузбију Маћкову дружину и да задрже ватру, која се је све јаче ширила.

Маћко то с немиром очекиваше и издаваше потребне заповести. Поделио је своју дружину на два дела. Један је требао да дочека посаду, која иђаше у сретање и да ју свом снагом потисне у разбуктану ватру; а он ће се са Сенђивојем и неколицином најхрабријих за часак сакрити, па после, кад се заметне бој и скупи браниоце на једно место, кришом, кроз дере, што их је ватра начинила у градском платну, упасти у замак...

— Ти ћеш — шапну Сенђивоју — расправити с Венијамином, а ја ћу да потражим оне, што су побегли из Кожмина... они морају бити ту!

Не спомену имена Мартина, али чим се сети ње, затрепаше му у очима крваве искре. Осети тек крви у устима, згрози се и пљуну пену.

Наленчи испаше из замка. Иђаху испрва полагаано, погнути к земљи, а после се наједаред загнаше, пробијајући се кроз оне ватре, на Маћкову дружину, која их дочека бесним урликом:

— Ху... ха!... ху... ха!

Јанко Заремба продре са својима далеко, у густу шуму, на ону страну, где је спазио Борковица, како стоји на високу пању. Али Борковица наједаред несташе испред његових очију, а њега одмах

опколи руља разбојничких витезова, вршћећи до небеса, пијана од беснила, распомањена...

Дрека, врева, јаук, као да су сами паклењаци; звека оружја спојила се с праском разбуктана грања, на које су гонили Наленче Маћкови витезови. Час по час, у сред бујне вреве, одзиваше се подругливи им смех, а у исти мах се чујаше страшна треска... Заробљене разоружаваху и бацаху, обучене, у пламените ломаче... Упадаху у њих, као у паклену пропаст. Снопови варница вртаху у ваздух, ломаче се распадаху под теретом — а часом видиш, како, из мора од пламена, ћипа с јауком људска прилика, налик на огњени стуб...

Дивљи другови Маћкови хватаху је одмах и бацаху, с урликом, натраг у ватру или гоњаху таку живу, запаљену буктињу, далеко у шуму...

Но Јанку Заремби пође за руком, да се извуче из тога шкрипа. Даде знак за узмак и повуче се ближе замку, бедемима, где је стајао с великом дружином Јарош Наленч и био жесток бој. Као што је добро наслућивао Маћко, ту се скупила готово сва посада Одсечка, скупа с помоћу краљевском, под водством младога Венијамина сина. Ту се доиета, свом силом одупирало навали Маћкове руље и борило се с таквом жестином и очајном одважношћу, да, мало рапштркани и око ватара забављени разбојнички витезови, осетише одмах превагу... Почеше узмицати, а кад то видеше Заремба и Наленч, с тим већом силом навалише и стадоше разбијати редове непријатељске... Нападаци се још враћаху, тражећи војводу, а кад га не опазише, обузе их напрасни страх. Неки загребоше, добацујући страшно знамење:

— Мрки Вук! Мрки Вук! — викаху.

— Нестало га!... — крикну неко из гомиле. А на ту реч, као да гром удари у разуздани чопор... Разбеже се руља на све стране и изгуби се у шумском мраку, дерући се. Глух одјек све слабије понављаше дивља дозивања:

— Ху... ха!...

Стари Венијамин, допустив сину, да са Зарембом учини јуриш изамка, одасла сада све, да им иду у помоћ.

Неустрашено срце старога витеза одмекну у том часу, кад помисли на свога мезимца.

— Слаба му је рука — шапуташе — размазила га је милошта краљевска... без сумње ће погинути!

Заостав сам у соби, диже се с клупе и, отпасав мач, оде к прозору, где се живо одбијаху ватре, што по их зажегоше Маћкови витезови.

У тај мах, иза његових леђа, отворише се најед-

даред врата и нека чврста, јака рука, зграби га за врат, као железне клеште.

— Ту си најзад! — засика му над ухом глас Сенђивојев. — Ту си, ђаволска душо... и одмах ћу те послати у пакао!

Старац се сави к земљи, ал' се ипак истрже последњим напором и, окрећући се Сенђивоју, погледа му одважно у лице. Знајући, како га он мрзи, не могоше сумњати, шта га чека.

— Одметниче! — рече — своју крв хоћеш да пијеш... Дошао си да ме убијеш, ево ме!...

Крвави ђаво зарика од смеха.

— Убити, то је мало... сећаш ли се, како си ти мене мучио, док сам био млад...

Зграби га, па га тргаше за прса, дераше му нокти-ма тело, примицаше своје искривљено, сатанско лице његову лицу, уједаше га зубима за образе и пљуваше крваву пену у очи.

— Ти си ме, као дете, зграбио у своје канџе... — говораше испрекиданим речима — отровао горчином, напојио једом пакости, предао ђаволу... ја ћу за то да ти платим!...

Венијамин не јакну, нити је мислио да се брани... Крв му је потоком облевала лице, бол га је грчио и потресао читавим телом старачким. Али душу је његову морила, у тај мах, само једна брига... Шта је с Јарошем? Појава Сенђивојева означаваше пораз... еле за цело је погинуо његов љубљени син — па на што му после живот!...

— Слушај — прозбори Сенђивоју — мучи ме, како хоћеш; али ми скини пред смрт једну бригу с врата: шта је с мојим сином?...

— Нека дође амо! — зарика Крвави ђаво — па ћу му дати да се напије твоје крви, да се њом отрује и скапа!...

Удари га песницом у лице, а на то Венијамин јекну и у мртвом му оку севну пламен...

— Разбојниче! — крикну испреламаним гласом. — Ја сам неоружан, а ти, нитковски Наленчу, не стидиш се да ме бијеш!... Дај ми мач у руку... огледај се са мном витешки! а после уби!

Сенђивој скочи на њега, као дивља звер. Није ништа говорио, само дисао. Оборио старца на земљу, клекнуо му коленима на прса, нокте укопао у грклан, па га гушио... Тело се старчево грчевито трзало.

У тај мах се зачу врева и кораци људи, који брзо трчаху. Кад сузбише Маћкову дружину, жураху се, у слављу, Јанко Заремба и млади Јарош, да јаве ту новину Венијамину.

У исто доба с друге стране, у собу, где се је на мртвом телу Венијаминоу искаљивао Сенђивој, упаде пан Маћко са Скором. Стадоше на прагу,

звѣрајући. Војвода задухан, модар од гнева и очајања, јер нигде не нађе Марте, — узалуд оптрча све зачколице у замку, светећи се на онима, које је сретао на путу. Сав беше упрскан крвљу, у руци држаше мач, с кога се слеваху црвене капље и мрљаху земљу...

Спазив витезове, који улажаху с противне стране, залети се војвода на њих.

— Скоро! — крикну — удри, на смрт!

Гнев га заслепи. Измахну мачем и спремаше се да зада ударац ономе, који иђаше напред, ал' наједаред погледа, ужасно крикну, устукну и испусти мач из руке...

— Вампир... — шапну — вампир!...

Пред њим стајаше жив, закарен од витешкога

заноса, Јанко Заремба... онај, чија је љубав отела му Марту, онај, чији се труп, оборен његовом рођеном руком, трзао недавно у крви пред његовим ногама.

— Вампир... — понављаше војвода, узмичући.

— Држ'те га! — крикну Заремба.

За тренут ока опколише Маћка и ухватише... Конопцима му свезаше руке — а он је стајао, ћутао и није се ни бранио. Несвесним, укоченим очима луташе широм, на наједаред зарика и, с треском, се сруши на земљу, као подсечен дуд...

Подигоше га и одведоше скупа са Сенђивојем и Скором; — а над мртвим телом Венијаминовим остаде само млади Јарош, плачући за изгубљеним оцем...

(Свршиће се)

П О У К А

ПИЈЕТЛОВАЦ И РАЊЕНИК

Прем да имамо доста народнијех ријечи, које значе »траве и дрвета«, ипак се нађе још по која нова, а распитивањем улази се у траг и правом значењу њекијех већ наштаманијех ријечи ове врсте.

Тако сам ту скоро дознао, да се једна биљка у Беочину зове *пијетловац* (по источном говору »петловац«); а од Беочина до манастира Раковца није, што но веле, преко свијета, па шаљући ми од туда обје врсте овога биљнога рода, пише за њих пречасни господин Спиридон *Илић* ово: »Приметити ми је, да се у овдашњој шуми врло мало налази оне небољиве врсте. Народ прости овде не зна тим биљкама другог имена кромје: *црвене бобице*.«

Ударио сам са гранчицом од пијетловца на доста фрушкогорских ратара, само да дознам какво име његово; али да не би госпође Савете М. Поповића, чекао бих још дуго и на ријеч пијетловац, премда готово и цигли знаде казати, да је гранчица на врху китњаста и да пијетловац твори по шуми читава гумна. Још га боље познадоше по томе, што боде и што има на зеленом *листу* црвене бобице, докле још снијег прекрива земљу. И тако је пијетловац низак грм (шиб), који се и об зиму зелени, као н. пр. *летенга* и *шимшир*; али оно, што нам се чини да му је лишће, то у науци држе

за гранчице, које су плоснате и *налик* на лист, а тога ради дадоше им и име *филокладије* (а и *клатодије*). А ко је још видио, да из *листа* истјерају цвјетови? Што на сваком грмићу нема онијех бобица, то нас сјећа на конопљике (конопљана стабла) и на врбова стабла, али је опет мало друкчије.

Ове филокладије могу имати на врху оштру бодљиву, а нађе их се и без ње. Па по њима, а и по томе, што су *тупе* филокладије повеће и блјеђе, даду се од прве разликовати обје врсте *Ruscus*-а. Ја бих звао *Ruscus aculeatus* L. *бодљивим пијетловцем*, а *Ruscus Hypoglossum* L. *тупим пијетловцем*; тијем не мислим да се одбаци име »црвене бобице«, па ни ова друга, што су доиста потекла из народних уста (у која не прибрајам н. пр. *лишји три*, јер ово је очевидно сковано према њемачкоме »*Mäusesdorn*«.)

Дрвари или дрвосјечци насијеку по Фрушкој Гори овога пијетловца са бобицама, па заките њиме своје шешире, а и коње што дрва вуку, па који пут и сватовске коње. Није давно било, да су гранчицама и врачали њешто, јер су их задијевали за *кушак**) од собних

*) *Кушак* је по казивању људи исто што и *чеп*, *стежаца* или *петица*.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.врата; а и бобице су узимали за лијек, али од које болести, то не могах да прочујем.

Бодљивога пијетловца има гдје више гдје мање по свој Фрушкој Гори, а тупога ћемо опет мало гдје наћи. Да ли гдје од њих праве метле, као н. пр. по Италији, и да ли се, као што тамо, и по нашим крајевима једу млади изданци, то бих желио да дознамо. У једној књизи од године 1825 читамо: »In Italien genießt man die jungen Wurzelsprossen (од бодљивога пијетловца) abgebrüht mit Oehl und Essig«, а у Вукову рјечнику стоји уза ријеч кука под бр. 3): »У Дубровнику се куке обаре па се хладне једу с уљем и с оцтом или лимуном«. Судаћи по овом спремању или готовљењу јела као да ће биљка кука бити наш бодљиви пијетловац; а јер у Котору једу коштрике као »у Дубровнику куке«, ето нам

већ готова одговора на један дио мало час истакнуте жеље.

* * *

Шта је рањеник?

У Вукову рјечнику то је herba vulneraria, не каже се дакле изријеком, која је врста биљке, докле је Панчићу рањеник или ранилист *Betonica officinalis* L.. Трговац бингулски, господар Ђока Тешић, набере сваке јесени рањеника, па га суши и суха оставља преко зиме, да му се нађе у невољи. Казиваше ми, како је једном кухао осушена рањеника у води и с оном водом да је испирао коњу рану на бутинама (бедрама), а од тога да је одмах зарасла. Еле није тешко погодити, од куда биљци име рањеник; а јер сам га видео у његовим рукама, поуздано кажем, да је рањеник *Agrimonia Eupatoria* L.

Мојо Медић.

С Л Е П И М И Ш

(Свршетак)

Ош сунце није са свим зашло за доглед, још осветљава врхове високих јабланова и црквених кула, али већ велики вечерњак — *Ranugo postila* — излази из својих скривалишта. Врло вешто летећи облеће врхове високих јабланова и јагњеда, па онда се у један мах подигне у висину, као да би да се утркује са ластама, које облећу злаћани крст на црквеној кули. Врло мало касније над површином великих баруштина, језера и река појави се мочарни слепи миш — *Brachyotus Daubentonii* — те облеће тек једва три дециметра више од површине, па тешко зарезнику, са којим се сретне. Нешто мало касније појављује се писаста слепи миш — *Synotus barbastellus* — који кад лети, једва га може човек распознасти, јер никад право не лети; његов је траг тако искривудан, да је са свим замршен. Он најрадије облеће вотњаке и крајеве шума. Чим се почиње смрквати, излази дугоуви слепи миш — *Plecotus auritus* — из своје ложе те лети право у равним потезима, међу алејама, а за њим мишоуви слепи миш — *Myotis murinus* — одмах и непрестано облеће људске станове и друге зграде, те тражи себи храну. У тај исти мах излази и патуљак слепи миш — *Nannugo pipistrellus* — и облеће куће по улицама, и то обично са свим поред кућа и лет свој савија поред зграда тако, да не пропусти ни један угао у дворишту, а да у њега не завири, има ли који зарезник, да своју глад њиме уталожу.

Ово су у нас најглавнији родови слепих мишева, који нам неоцењену корист чине. Али поред ових, има их још до двадесетина родова, који такођер живе само на корист човечју. На целој земљи данашња наука изнашла је да их има преко триста врста, и већ нам овај велики број може јемчити, да они нису створени на људско зло, него на добро.

Изађимо топла вечера у природу па не ћемо дуго чекати, него ћемо на брзо видети, где по ваздуху стотинама слепих мишева крстаре у искривудану правцу, и хватају разне ноћне зарезнике, који чине штету човечанству. Тако је то код нас, а што даље северу, ту се број слепих мишева све већма мањи, јер је тамо и зарезника све мање. Али што ближе југу, опазићемо, да тим све више и бројем и родовима слепих мишева има, јер су и зарезници тако исто у већој множини, и бројем и родовима. Већ на балканском полуострву, па онда у Талијанској поред средиземног мора, још један пут толико слепих мишева има као код нас. Но у тропским је пределима права домовина слепих мишева. Не могу се набројати користи, које ове животиње чине у тим пределима. Кажу путници, који су по оним пределима путовали, да човек, који није својим очима видео, не може замислити толики број слепих мишева. Чим вече настане, веле путници, множина слепих мишева у лету јеш већу таму направи. Нема ни једног шупљег дрвета, ни једне пукотине у зиду или стени; једном речи, нема ни једног усамљеног

места, које је у тами, где на дану, по величини места, стотинама и хиљадама не спавају слепи мишеви! Шта више, по густим шумама, у дебелом хладу на самом грању прастарих дрвета наилази се хиљадама слепих мишева, што дању спавају, и путник често не може да прође, а да их гомилама не поплаши.

Шта је томе узрок, да у јужним пределима и врстом и бројем има слепих мишева куд камо више него у хладнијим, особито северним пределима?

На ово је питање врло лак одговор: на југу се дневно излегу и на свет изиђу безбројни зарезници; за сахат милијардима! Под оним влажним, а врло топлим поднебљем лежење зарезника тако се унапређује, да их је безброј у једном тренутку. А ти зарезници су храна слепим мишевима. Готово више од половине ових зарезника тек само ноћу уживају овај свет и траже себи храну, а дању по шумама, по шипражју, гудурама и по ливадама, високом травом обраслима, спавају и отпочивају. Њихов живот тек онда настане, кад сунце за море заиђе, кад се птица, тај највећи њихов непријатељ, на поћиште склони, онда тек оне собом ваздух испуне и тешко човеку и осталим животињама вруће крви! За ове досадне ноћне животињице створио је Бог, поред слепог миша, још врло мало животиња, да их, себе храни, тамане. Само онај, воји је по тропским пределима путовао, може знати колика је моћ ових ситних ноћних животињица. Ни отровних змија, ни најкрвожедних животиња не боји се човек толико, колико оних мушица колумбача, од којих не може ни чим лице, руке и тело своје прекрити, а да ове животињице не нађу себи пута и до њих. А који је тај, који хоће са овима да се бори, какво би ту оружје требало, кад једним махом стотинама дланови човек потуче, али на њихово место поново хиљадама долете! Што их човек више убија, тим их се све више око човека купе! Продиру у уши, у нос и уста; залуд је сва људска одбрана, тешко човек дише од њих, јер са једним дахом стотинама с ваздухом у уста или у нос нагне. Облаком ова напаст човека на сваком кораку прати својом жалосном свирком. Отвори уста да одане од мукe, ето ти му стотинама до отворених уста, и ако их брзо не затвори, брзо ће их напунити овим мушицама. Ни једну опасност човек не издржи теже од ове. Шта је ма каква бура на мору! Шта су крокодили и отровне змије! Шта су лавови и тигрови! Шта су разбојнички Индијанци и дивљи црнци, који путницима тропских предела тако сметају! Шта је то све против колумбаче мушице и осталих ројева зарезничких? Ништа, заиста ништа! Да човек ову

напаст издржи, треба да има врло снажну дурашност.

Из овога видимо, да ма како, или ма чим наоружан човек, или најснажнија људска војска и њена најбоља спрема не би се могла ноћу маћи, нити одржати, да није Бог створио једног му пријатеља, а непријатеља те напасти, који је тако исто тамани, као што се она множи, а то је: слепи миш.

Не треба да помислимо, да код нас нема те напасти од зарезника. Ако ноћу осим комараца и не нападају на човека и осталу животињу, али су тим шкодљивије рашћу, а особито нашој храни, којом се хранимо. О овој се истини можемо најлакше осведочити: узмимо само мало светила, па га оградимо стакленом цеви, н. пр. цилиндром од лампе, и метимо га у суд, који је водом толико напуњен, да цео жижак у води стоји, до близу површине самога жишка. Светило ће распростирати светлост око себе; па чим наступи већи мрак, видећемо да је хиљадама зарезника разна рода на светлост око стакленог цилиндра навалило. Долетеће на стаклени цилиндар и лепршајући спузаће се на површину воде и утопиће се. Оставимо ли светило преко целе поћи да светли, наћи ћемо сутра дан на површини воде хиљадама подављених зарезника, лептирова и осталих ситних животињица. Ово ће нас уверити, да је и код нас и у свима ерским крајевима оваких животиња така силесија, да није никакво чудо, кад нам које године њиве опустоше; кад воће и сва шумска дрва у сред лета оголе; пије чудо, кад нам које године говеда од голубаче ужасно страдају! Ко ће да изброји све родове ових животиња: ту су разна рода дувне, које су ужасни непријатељ јелових и борових шума. Ту су разне преље, особито она најопачија, трудна преља, која често не само шуме и шљивике, него и све вотњаче са свим опусте. Ко ће да изброји мољце, кад крстаре по ваздуху хиљадама ројева? Ко не зна још за пустошење воћа и осталих дрвећа, које начини буба кокица? Тек онда, кад нам њиве црв упропасти, кад нам шуме и вотњаци оголе, и то по две три године узастопце, тек онда тражимо помоћи, али никад праву помоћ не изаберемо!

Већином ситна птица је неуморни непријатељ овог намета. Зарезник је сваки храна птичја, али и птичја влада има границе. Чим сунце заиђе, одмах се она спрема да отпочине, да се преко ноћ одмори и приправи за сутрашњу борбу за свој опстанак. Само још једна или две врсте птица — козара и сова — ноћ проведу, таманећи шкодљиве зарезнике, па и ове сиротице прати проклетство човечјег сујеверја и предрасуде!

Једини је слепи миш, са којим се ни једна животиња сравнити не може у том погледу, јер шкодљиви зарезници нису само птицама храна, него и слепи миш једино се том храном храни. Птица хоће и семење и од разних плодова у извесно време да окуси, али слепи миш се искључиво шкодљивим зарезницима храни и то ноћу, кад готово сваки други створ божји у миру отпочива. Онда у лету завирне у сваки угао у дворишту, у врту, око камара шеничних и друге наше хране; око шума, пашњака и над површином река, језера и разних баруштина. Час је ниско на површини земље, час је у највећој висини и тешко зарезнику и другој сићушној животињици! Не може се од њега сакрити нити утећи, него свакојако мора, без икакве милости, у несити стомак слепога миша.

Природњаци су посматрањем нашли, да слепи мишеви разне врсте, имају природом одређена места у ваздуху, по којима лове, и као да се не хране сви једном истом храном, т. ј. једном врстом ситних животињица. Водени слепи миш само ниско над површином воде лови, и ограничен је на водене зарезнике. Дугоуви слепи миш лети непрестано по стазама шуме и алеја у висину до петнаест метара. Писавац слепи миш облеће окрајке од шума у висину до дванаест метара и као да се храни самим зарезницима, који упропашћују шуму и вотњаке. Мишоуви слепи миш кретари по нижим вотњацима највише, подиже се пет до осам метара у висину, и као да је у храни ограничен само на непријатеље вотњака. Патуљац слепи миш непрестано куће и зграде у висину до двадесет метара облеће, и као да му је главна храна мољци, пауци и њима равни потњаци. Као год дакле што ове разне врсте слепих мишева не лете у једнакој висини, тако исто можемо лако веровати, да се и не хране једном храном, једним родом зарезника, јер и сами зарезници и остале нама штетне животињице не лете све врсте у једној висини; нека врста ниско, а нека високо, али су сва и свуда једина храна свима врстама слепих мишева.

Морамо још нешто навести, да не помисли читалац, да смо овде само добра својства слепога миша изређали, а рђава прећутали. Али морамо још напред напоменути, да ово, што ћемо сад навести, нека га не застраши, те да због тога још већма омрзне на ову врло корисну животињицу и да се у њему још већма сујеверица и предрасуда спрам слепога миша укорени.

Истина је, да у тропским пределима нека врста слепих мишева живи о самом воћу, као што је: макције и крилато псето, јер ови, кад се увуку у вот-

њаке и винограде, велику штету учине. Осим тога, што нам се чини још страшније, у тропским пределима јужне Америке има једна врста, која у животиња и људи у спавању вруће крви потражи, крв сиса, па кад кад и човека у сну нападне. Али ово није ни тамо никаква страхота, а камо ли код нас, где ових и нема. Истина, има и код нас две врсте слепих мишева, а то је велики и мали потковичар, који би кад кад лизнуо вруће крви, кад би га која животињица понудила, али то су све ништавила и од ове две врсте, јер и њихова је главна храна само ситна шкодљива животињица. То није ништа наспрам оних толиких разних врста, које се све листом хране једино хватањем ситних зарезника. Погледајмо у балегу слепих мишева, па ћемо видети у њему само несварљиве делове од зарезника, а то је већ јасан доказ, чиме се слепи мишеви хране.

Његов уједац издаје га, да је грабљивац, јер је наоружан са тридесет и два до тридесет и шест шиљастих, врло оштрих зубића у два реда, и о тој оштрини његових зубића многи се осведочио, ко га је хватао и голом руком мучио! Познато је, да где која буба, као што је носорог, јелен, бумбар и т. д. који имају врло тврде поклопце над крилима, његовим оштрим зубићима не могу да одоле, него све пуцају под притиском његових вилица.

Природњаци тврде, да нема оштар вид ни ноћу, а дању тек назире, али тим му је оштрије ухо и осведочено је, да кад који зарезник ма најтише по ваздуху лети, ухо слепог миша већ је чуло тај тихи лет. Осим тога у носу има најоштрије осећање. Код неке врсте превучен је нос дебелом кожицом и кад би се та кожаца само мало оштетила, морао би сиромаш угинути. Оштро осећање у пипању има у кожици, којом су му прети разапети и сачињавају му крила. Полет му је оштар; истина не баш као у ласте или у које друге птице, која лебди у ваздуху па тек кад кад крилима махне. Слепи миш у лету непрестано маше крилима, као год птиче полетарче, али лет му је сигуран. Осим тога слепи миш није у стању са земље полетети као птица; он се сиромаш мора пре тога успужати на који виши предмет, па тек онда отпусти се и у ваздух полети. Иначе може се рећи, да брзо и вешто лети.

Дању станују слепи мишеви на разним местима сакривени, и то више пута у велику друштву заједно, али женке од мужака готово код свију врста већином су одељене. Као што већ напоменуемо, дању у миру отпочивају, захваћени стражњим погтима о какав предмет и висе подигнуте главе, више пута у гомили један поред другог. У овако тесну сношају истина трпе један другог, али баш не из

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

искреног пријатељства и због тога се кад кад међу њима појави борба, али обично за мало. Чим наступи сутон, одмах међу њима почне живот. Један за другим почне влажити своја криоца неком масном течномшћу, испузи на поље и полети у ваздух у лов. У овоме је лако опазити, да само по некоји, једни и исти слепи мишеви једну околину облећу, другу други и т. д. као да су и у њих радови подељени. Непрестано сваки једном линијом; па онда се врати истим путем натраг, и то тако непрестано бива, докле се год са свим не увери, да ту више лова нема. Врло је прождрљив; десетина кокица, па тек онда своју прву глад намири, а поред тога број сићушних лептирића, дувни и вештица врло је велик. Тек што се наситио, пожури се, да се где год напоји, а то му варење јако у стомаку ускори. Тек што се воде напојио и поново своја криоца помазао и приправио се за полет, а већ је огладнео, и ено га видимо, где опет лови по ваздуху. То му је цео ноћни живот, непрестано на изменце једе и пије, док не почне зора свитати, и тек се онда смести на своје место да спава. Сушта изелица!

Ово је леп живот, кад би то тако увек било, али има и он врло горких часова у свом животу. Колико пута бива, да се по ваздуху пусти облаци нагомилају, почне падати киша, често се догоди не само једну ноћ, него кад кад и више, по неколико дана и ноћи. Онда су на слепом мишу највеће невоље. Зарезници и друге ситне животињице онда чувају своја склоништа, јер би им се уквасила криоца на првом полету. Често слепи миш, гоњен глађу, и по киши излети, али сиромаш мора да се врати гладац натраг; и кад кад више ноћи прође, а он на таком времену ништа не окуси, ни чим се не заложу. У рано пролеће или познију јесен, док је ваздух хладнији, почиње рано излетати, а доцне легати, али поред све те његове вредноће не може да нађе хране ни толико, да може бар прву своју глад намирити. Неке врсте у јесен селе се на кратке путове к југу, као и птице селице, неки опет мењају пред зиму своја склоништа. То можемо опазити и на дугоуовом слепом мишу. Лети отпочива у шупљим дрвима и таванима, а у зиму се склони у подруме, одаке и пећине. На угодним местима нађе се хиљадама слепих мишева, и то највише једне или бар сродне врсте заједно. Неке врсте презиме појединце, али сви, који год код нас остану, целу зиму пре спавају. Кад кад код пријатног вечера по који се пробуди па полети и у слободу, али се то већ ретко догоди.

Своје зимње спавање не почињу све врсте у један мах. Први почиње дугоуви слепи миш, мало

касније у завршетку октобра или у почетку новембра мишоуви и водени слепи миш. За овима вечерњак, па онда писаста, а најпозније патуљак слепи миш. Али као год што не почињу заједно зимно спавање, тако се исто у пролеће и не буде сви заједно. Не буде се оним редом, којим спавање почињу, него са свим обратно. Први почиње већ у фебруару патуљак, па онда сви редом тако, да се до краја марта сви пробуде и рад свој почињу.

Кад су већ неко кратко време после зимњег спавања храном се опоравили, почињу се парити; али код њих љубав није ни у полу тако страсна, као код осталих сисаваца; нема ту никакве борбе и отимања међу њима, него то код њих иде све мирним путем, па чим се женка оплодила, одмах се са мужаком раставља. Женке живе у чопору међу осталим женама; а мужаци животаре самохрано. После пет до шест седмица после оплођења женка донесе на свет једно, а највише двоје, врло нејачких слепих мишића, који се захвате оштрим ноктима за груди материне и тако мати с њима и дању почива и ноћу иде на лов, а они се непрестано држе за њу и сисањем се отхрањују, док не одрасту. У том их мајка већ поучава на храну, којом се и сама храни. Њихово растење не траје дуго, осам седмица, нису потпун узрост ни довршили, а већ се отпуштају од мајчиних груди и полетаре у лов против оних животињица, које су људској привреди штетни.

Слепи миш је најмањи међу сисавцима, јесте: најмањи је, али највише користи доноси људима. У лету изгледају много већи него што су баш заиста. Мали потковичар тек што је шест сантиметара; патуљак је нешто врло мало већи од првог; а највећи је мишоуви, који је седам сантиметара у дужину, а осим тога је сам реп до пет сантиметара дугачак.

Слепи мишеви изгледају врло глупави, јер су дању на светлости врло дремовни; али ноћу је таког изгледа, да човека увери са свим о противном.

Израст коже на лицу око носа и очију чини га страшним и ружним. Помислио би лаковеран човек, да у њему има нешто тајанствена, ванприродна. Може бити да је и ово један узрок, што је на њему људско проклетство и сујеверно уверење.

Слепи миш има много непријатеља. Многе грабљиве животиње иду у лов против слепих мишева; али на срећу, још се добро зна од њих сачувати, јер врло вешто вара у летењу. По себи се разуме да младићи, још у летењу неизвежбани, највише страдају. Али највећи му је непријатељ човек у своме лудилу, сујеверју и предрасуди. Глупост и предрасуда, простота и незнање тако га заслепе, да их стотинама на спавању потуче, али на своју ужасну штету.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.uniljubljana.si

Ево, наведосмо све што смо знали о слепом мишу разних родова.

Морамо напоменути, да нам разни зарезници толику штету у пољу, у шуми, на њивама, виноградима, вотњацима и вртовима почине, да је не може човек лако проценити, и опет се слабо позорности и пажње обраћа на та пустошења. Једино се зна, да трпимо велику штету; али од куд та штета долази, не ћемо да тражимо, него је гледамо скрштену руку и чекамо помоћ с неба. „Помози се, па ће ти и Бог помоћи!“ Ове су речи бисерна зрна, и баш због тога треба да се латимо, да настојимо колико у нашој снази стоји, те да почнемо војевати против таквих грдних непријатеља нашим земаљским производима, па ће нам заиста и сам Бог помоћи!

Како која година, све смо већма приморани, да се што боље постарамо за своје одржање, јер сваки дан све нам се више гомилају потребе. У хатар свом одржању настојавамо да што боље и рационалније обрађујемо земљу, да нам она што више и што лепшег плода донесе. Гнојимо земљу и добро оремо, да тим гојазнија и трошнија постане, да усеви на њој могу боље напредовати и богатијег плода доносити. Овако радећи приправљамо земљу не само изврну за сваки сад и усев, него је приправљамо и за што боље станиште, за што мекше и топлије гнездо зарезницима, њиховим јајцима и црвићима. Што се које земљиште боље обрађује, тим је оно зарезницима боље легло, јер у њој више богате хране налазе. Тај се гад множи и храни по стаблу, границама, цвету и у самом плоду у толикој мери, у колико за себе може наћи доста хране. И у самој природи влада најстрожији закон, јер у њој се само толико створова може размножити, колико се на земљишту може исхранити. Сви зарезници не тамане свако биље, сваки усев, сваки сад. Једни су одређени за једну врсту, друга врста зарезника одређена је за другу врсту, трећа за трећу и т. д.

Али одређено је и нама, да неко биље у што већим просторима негујемо, јер нам је највише потребно за наше одржање, као што су стршни усев; друга врста нешто нам је мање потребна, као што су виногради, вотњаци, шуме и т. д. и баш због тога дужни смо, себе ради, против оних непријатеља борити се, који су баш од природе одређени да се хране најпотребнијом нашом храном.

Као што рекосмо, никад се не може у природи намножити више оних, који једу, него што има за њих хране. Што се више хране намножи, тим јој више природа непријатеља произведе. Само је човек изван тога природног закона. Често само време толики гад утамани, да где које године једва видимо ког лептирића, коју бубу кокицу и т. д. све је то или зима, врућина или киша утаманила, само да одржи равнотежу у природи, а човеку више да остане.

Природна наука узела је себи у задаћу, да научи човека које су му пријатељи а које непријатељи раду, а по томе и одржању му. Не усхте ли познати и саслушати глас те спасоносне науке, и не прими ли је к срцу ради своје користи, онда је изгубио право да се тузи на штету, коју му непријатељи његова рада на њиви, у вотњаку, у шуми и врту учине. Сваки човек буде кажњен оним, против чега је грешио.

Најпосле, обраћамо се прво на сву браћу наше учитеље, да још у школи чувство љубави нашег народа спрам слепога миша у деци пробуде; па онда обраћамо се на све оне, којима лежи на срцу што обилнија корист рада им, нека проучавају природу слепог миша, нека упознају пријатеље и непријатеље своје кржаве муке и тек ће онда престати оне силне тужбе, које се често чују баш у нашим крајевима; отпашће сујеверје и предрасуде, које нас још од првих времена гоне и штету нам чине.

М. Д. Дејановић

КЊИЖЕВНОСТ

ЗНАЧЕЊЕ РИЈЕЧИ „УНИГУЈЕ“ У „ОСМАНУ“

Поводом поправака текста, што их је у овом листу објавио госп Др. Лаза Томаговић (бр. 9—12), држећи се будимскога издања од Јевте Поповића, учитеља трстанскога, запео сам за ријеч »унигује«, па сам ево потегао да јој одредим право значење.

„С Крунославом *унигује*,
И веселиј свећ се каже...“

(XII пјесме, 537)

У будимском издању »мјесто *унигује*, што се не разумије, стоји *умиљује*, што има смисла.«
Да ли се данас говори гдје *умиљивати* и

још без *се*, ја не знам; али по моме разложењу нема тек смисла »умиљује«, по што *се* *умиљавати* може »коме или код кога, око кога«, а никако »с киме«. У осталоме и пјесник пјева:

„Наравнога отров гнива
крије Турчин дворан силом,
једно мисли, друг' открива,
извршава треће дилом“.

Зар се ово зове *умиљаванье*? Али да постигне своју паклену намјеру:

„Рјечима је обл'јетује
све што може бољ' и драже“.

Господин професор А. Павић мисли да »унигује« по јужноме говору гласи „*уњегује*“, па би онда долазило од *уњеговати*, што је Јован Бошковић узео и у земунско издање (види »Рјечник« озада).

У моме завичају у Лици, у прозваном *Прилогу*, па јамачно и с ону страну Лумбарденика и Кука, и данас се каже за човјека, који

се другоме подвлачи, подилази му, удворава се, онако више подругљиво: вражја *уњиго*, прођи се те *уњиге*, окани се те *уњиге*, шта ће та *уњига* ту код тебе — а све за то, што *се* *уњигава*. Па и за дјецу, када око родитеља или кога другога облијећу, те их засмијавају, љубакају и тепају, а све да издраћче што од њих или да им испуне вољу, вели се: да *се* *уњигавају* и да су *уњиге*.

Да ли се којом приликом говори: *уњигује се*, њешто се не сјећам; али *се* не можемо ни *уњигавати* »с киме«, за то би требало тај стих овако исправити:

„*Крунослави с' уњигује*,
и веселиј' свеђ се каже,
рјечима је обл'јетује
све што може бољ' и драже“.

Сад и ова три стиха љепше пристају уза први, особито оно „*је*“ у трећему.

Ко зна боље, родило му поље!

Мојо Медић

К О В Ч Е Ж И Ћ

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— Прота Јован Вучковић јавља, да је дао у штампу Златоустових шест књига о свештенству, које је превео с грчког и којима је додао преко две стотине онака.

— У издању епископске краљевске академије изашло је ново дело проф. Ј. Жујовића „*Геологија Србије*“, и то први део, који обухвата топографски део. Радовали бисмо се, да се наши стручњаци овим радом заинтересују, те коју о том говоре, јер и сам предмет то изискује.

— „Балканска Царица“ кнеза Николе I преведена је на руски. Превео ју је Милан Жерајић, који је за то одликован колејном Данилова реда четвртог степена.

— Издавачка књижара Д. М. Ђорића у Београду јавља, да ће крајем овог месеца изаћи прва свеска Дикенсова интересантног романа под натписом „*Пиквик и његово друштво*“ у преводу Мите Ђорића.

— Вој. М. Рашић, универзитетлија у Паризу (5 rue Rollin), јавља, да није могао до сада издати свој „*Грчки устав* 1821 год.“, али се сада, вели, постарао, да књига изађе најдаље до краја овога месеца.

— „Јавор“ у 13 својој свесци веома повољно приказује Војновићеву књигу „*Vogj kroz Dubrovnik i okolna mjesta*“. „*Књижевна Смотра*“ у 10 броју прештампала Јаворов приказ, напомињући, да се с њим потпуно слаже.

— Миливој Шрепел приредио је по Бојезену „*Римске старине*“, које „*Књижевна Смотра*“ топло препоручује „*štovajnomu učiteljstvu*, да si njome popunjuje manjkavosti svoje obrazovanosti“.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

— За чланове књижевном одељењу Матице Српске изабрани су у овогодишњој скупштини књижевник Мита Нешковић и уметник Урош Предић. За почасна члана изабран је Мађар Мавро Јокајија.

— У Сомбору се склопио одбор, који ће приредити свечаност у славу четирдесетгодишњици, како учитељује и на просветном пољу ради *Никола Ђ. Вукићевић*. Одбор је објавио већ и распоред прослави, која ће се славити 16 и 17 овог месеца.

— Михајло Хорник, душевни вођа лужичких Срба, славио је пре кратког времена шездесетгодишњицу од свога рођења и уједно четирдесетгодишњицу, како ради на књижевном пољу. Хорниково је име тако тесно скопчано с целим напретком лужичких Срба за минулих четирдесет година, да се с правом може за њ рећи да је отац лужичких Срба. Издао је много филолошких дела, народних песама, забавних, школских и верских књига, председник је Матице Лужичке и установилац и потпомагач многих друштава.

САДРЖАЈ: Песништво: Случајни састанак. Иди. Умрлому чеду. Испуњена слутња. Једна задевица. Мрки Вук. — Поука: Пијетловац и рањеник. Слепи миш. — Књижевност: Значење ријечи „унигује“ у „Осману“. — Ковчежић: Књижевне белешке. Просветни гласник.